

Pau Vila i Dinarès (1881-1980): la dimensió cívica i humanista d'una trajectòria exemplar*

Joan TORT i DONADA

Geògraf del Departament de Governació

1. Nota preliminar

Amb el present treball ens proposem d'examinar diversos aspectes de la vida i l'obra de Pau Vila i Dinarès (1881-1980), des de la perspectiva de la seva dimensió ciutadana.¹

La figura de Pau Vila, deu anys després de la seva mort, no es pot dir pas que hagi caigut en l'oblit. El seu nom és reiteradament citat en mitjans acadèmics, institucionals i populars, i la seva aportació a la cultura catalana del present segle és sovint invocada. Ara bé, la seva obra escrita és només parcialment coneguda, i el seu potencial qualitatiu —reflex d'una trajectòria personal rica, creadora i socialment compromesa— és, en general, poc aprofitat. Seguidament ens hi referirem, fent un èmfasi particular en els dos àmbits als quals dedicà els seus afanys: la pedagogia i la geografia. Dos àmbits que, a partir d'un cert punt, són difícilment separables perquè responen a una concepció integradora del món, d'arrel inequívocament humanista.

En una època caracteritzada per la compartimentació progressiva dels camps del coneixement i per la hiperespecialització tecnològica, els plantejaments de caire globalitzador sembla que difícilment hi poden trobar lloc. En aquest context, actituds vitals com la de Pau Vila —a banda del seu valor històric i testimonial— adquireixen una significació específica i constitueixen, en darrer terme, una invitació a descobrir i a interpretar el món d'una manera personal i desproveïda de prejudicis. Això és, en definitiva, la motivació que ens ha empès a reivindicar l'actualitat de la seva figura i la vigència dels aspectes essencials del seu pensament. Perquè els valors essencials no caduquen mai.

2. Algunes fites biogràfiques

Pau Vila i Dinarès va néixer el 29 de juny de 1881 a Sabadell (Vallès Occidental), en el si d'una modesta família amb vuit fills. El seu pare era obrer tèxtil i treballava a Gràcia —d'on, probablement, era fill. De Sabadell la família es traslladà a Alcoi, i, d'allí, a Terrassa. Però la guerra de Cuba paralitzà gairebé del tot la indústria tèxtil terrassenca, de manera que la família féu cap a Sant Martí de Provençals, al Camp de l'Arpa i, després, a Gràcia. En aquests anys Pau Vila inicià la seva formació autodidacta, i progressivament s'anà orientant cap al món de la cultura i de l'ensenyament.

L'any 1902, després d'haver perdut la feina com a teixidor, és encarregada a Pau Vila una classe elemental a l'Ateneu Obrer de Badalona; inicia aquí els primers passos pel camí de la pedagogia. Més endavant li fou oferta la direcció de l'Escola del Foment Martinenc inspirada, com la de l'Ateneu Obrer, en els postulats de l'Escola Moderna. Però, arran de les divergències amb Ferrer i Guàrdia, Vila passà a encarregar-se de l'escola de barri del Centro Republicano Democrático Federalista. I després de dos anys de tasca, es decidí a orientar-la segons els criteris propis; nasqué així, l'any 1905, l'Escola Horaciana. Aquesta escola, en el context d'uns corrents profundament renovadors de l'ensenyament a Catalunya, fou un exemple d'innovació pedagògica. Però les dificultats econòmiques portaren al seu tancament, després de set anys d'activitat.

L'any 1912 Pau Vila és pensionat per la Junta de Ampliación de Estudios de Madrid a l'École des Sciences de l'Éducation de Ginebra. Allí va establir els primers contactes amb l'escola geogràfica francesa de Vidal de la Blache. En tornar a Barcelona es féu càrrec, durant un any, de la direcció del col·legi Nou Mont d'Or, i després fou contractat per dirigir una escola a Colòmbia: l'anomenat Gimnasio Moderno, de Bogotà. Romangué a Colòmbia des de 1914 a 1918, i posà en pràctica novament els mètodes pedagògics de l'Horaciana.

A la tornada de Colòmbia, una sèrie de circumstàncies, especialment la mort de Palau Vera, empenyeren Pau Vila cap a la geografia. L'any 1918 és nomenat secretari de l'Escola del Treball de la Mancomunitat, i, un any després, professor de geografia humana en els Estudis Normals de la Mancomunitat. L'any 1921 fa una estada de tres mesos a l'Institut de Géographie Alpine de Grenoble, on aprofundeix en el mètode geogràfic de Raoul Blanchard. De retorn a Barcelona, exerceix les activitats pròpies del seu càrrec fins al setembre de 1923 (ja sota la dictadura de Primo de Rivera), en què, amb motiu de l'afer Dwelshauvers, n'és destituït per Alfons Sala, president de la Mancomunitat. Aleshores passarà a fer de professor de la Mútua Escolar Blanquerna, acabada de fundar per Alexandre Galí, i donarà un nou impuls a l'ensenyament de la geografia. Assumeix també en aquesta època la direcció de l'edició castellana de la Geografia Universal, de Vidal de la Blache, així com l'àrea geogràfica de l'Enciclopèdia Catalunya, de l'editorial Barcino.

El 1926 publica una de les obres que li atorgà més popularitat: *La Cerdanya*. El 1929 publicà el primer volum del *Resum de Geografia de Catalunya*, i començà una fecunda col·laboració en diversos periòdics: *La Publicitat* (1929-38), *El Dia* (1930-32), i *Diari de Mataró* (1930-32).

El 1930, ja finida la dictadura de Primo de Rivera, fou nomenat professor de geografia

comercial a l'Escola d'Agricultura de Barcelona. L'any següent va ésser designat vice-president de la Ponència per a la Divisió Territorial de Catalunya (a la pràctica, n'exercí la presidència efectiva, perquè aquesta l'ostentava a nivell formal el conseller de Cultura) i tingué al seu càrrec l'oficina creada a l'efecte. En aquesta època, Pau Vila du a terme altres activitats significades: el 1932 és nomenat catedràtic de geografia de Catalunya a l'Escola Normal de Mestres de la Generalitat. Entre 1931 i 1935 fou el president del Centre Excursionista de Catalunya. El 1935 participa, amb el doctor Fontserè, en la fundació de la Societat Catalana de Geografia, de la qual és elegit president.

Durant els anys de la guerra civil, Pau Vila col·labora com a geògraf en la Conselleria d'Economia de la Generalitat i, en part, redacta el volum *La Divisió Territorial de Catalunya*, que complementa els decrets d'implantació de la nova estructura comarcal. Arriba el gener de 1939 i Pau Vila passa la frontera, exiliat. Començarà així una nova etapa de la seva vida. Traslladat a Bogotà el 1939, reprèn aviat les seves tasques. Nomenat catedràtic de geografia de l'Escola Nacional Superior de Bogotà, adquirí amb rapidesa un coneixement profund del territori i l'economia de Colòmbia, pronuncià conferències, publicà una gran diversitat de treballs i impulsà nombroses iniciatives culturals. L'any 1945 aparegué una de les seves obres més conegudes sobre les terres americanes: *la Nueva Geografía de Colombia*. L'any següent, Pau Vila és cridat a Veneçuela per a organitzar i dirigir el departament de geografia i història de l'Instituto Pedagógico de Caracas, on va romandre fins a la seva jubilació, l'any 1961.

L'etapa veneçolana de Pau Vila és una de les més fecundes de la seva vida. Implantà un concepte nou de la geografia del país i formà una escola de geògrafs que prosseguiria la seva tasca. L'obra més coneguda d'aquesta època és la *Geografía de Venezuela*, en diversos volums, que és considerada com la primera aportació moderna al coneixement geogràfic del país. A finals de 1961 es va jubilar de la seva càtedra a l'Instituto Pedagógico, i poc després tornava a Barcelona.

En establir-se de nou a Catalunya, amb vuitanta anys aconclerts, la seva activitat múltiple no va pas minvar. Deixava, a més, compromisos pendents a Veneçuela, de manera que es disposà a repartir l'any entre vuit mesos a Catalunya i quatre en aquell país. El 1967 publica *Joan Orpí, l'home de la Nova Catalunya*.

El 1967 mor la seva muller, Emília Comaposada, i des d'aleshores viurà sol en un petit sobreàtic de la Diagonal.

El 1969 és nomenat membre de l'Institut d'Estudis Catalans. Intervé, d'altra banda, en el segon i tercer volums de la *Geografía de Catalunya*, de l'editorial Aedos. A Caracas, a banda de la seva participació en la *Geografía de Venezuela*, publica, el 1969, les *Visiones geohistóricas de Venezuela*. Amb motiu dels 90 anys, la Societat Catalana de Geografia li dedicà la Miscel·lània Pau Vila, notable volum amb aportacions d'admiradors i deixebles. L'any 1974 Vila publicà una altra coneguda obra, *Barcelona i la seva rodalia al llarg del temps*, escrita en col·laboració amb Lluís Casassas.

Entre les distincions significatives dels darrers anys de la seva vida cal fer esment del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, l'any 1976. Va ser nomenat, així mateix, professor honorari de la Universitat Central de Veneçuela el 1976, i, el 1979, investit doctor

honoris causa per la Universitat Autònoma de Barcelona. Una de les publicacions que cal citar és *El Obispo Martí*, última obra que publicà en vida.

La seva darrera etapa vital —ja nonagenari, però sense minva en l'empenta i la laboriositat— estigué caracteritzada, segons Josep Iglésies, per una progressiva sensibilització envers els atemptats urbanístics i ecològics que es produïen al país. Reporta aquest autor que “el seu viure era plàcid i la seva conversa sempre amable i serena, menys quan escometia contra el creixement mastodòntic i malginyat dels nous barris barcelonins (...), contra els pobles abans de pescadors i ara completament desfigurats (...), contra l'enviliment de bona part de les nostres muntanyes amb les múltiples urbanitzacions, i contra tants altres atemptats comesos envers el patrimoni natural i humà”.

Pau Vila morí el 15 d'agost de 1980 a Barcelona, als noranta-nou anys. Dos anys abans, l'estiu de 1978, havia realitzat encara pel seu compte el darrer viatge a terres americanes. Persona d'una trajectòria íntegra, i conseqüent fins al final amb els seus plantejaments, Pau Vila demostrà que sabia estimar la terra i que, alhora, sabia estar —i ser— per damunt de qualsevol mena de frontera.

3. Aspectes cívics de la vocació pedagògica de Pau Vila

La vocació pedagògica té en Pau Vila una motivació simple, espontània, de resposta personal a unes inquietuds íntimes. L'estudi de la seva biografia ens mostra que, en la seva persona, vocació pedagògica i voluntat autodidacta són dos conceptes molt propers, gairebé indissociables. L'un i l'altre neixen pràcticament de forma simultània. I, donat el context social en què visqué i es formà el jove Vila, l'un fou la causa de l'altre. No cal, doncs, anar a buscar una fonamentació complexa a la seva primerenca vocació. El mateix Vila ens dóna unes pistes prou explícites per a poder copsar els motius que l'empenyien: “Jo tenia dinou anys, i portava en mi aquesta idealitat juvenívola de les generacions d'ara: de renovació dels homes i dels pobles. Tenia dinou anys i estimava. I al peu del teler, en el brogit de la fàbrica, somniava i bastia, ingènuament, com faria l'educació dels nostres fills, quan els tinguéssim, per preparar-los per a un viure millor”.² I, més endavant, continua: “Desvetllada del tot la meva vocació de mestre, i portat pel meu desconeixement dels complexos problemes de l'educació i per l'entusiasme dels meus idealismes de perfeccionament humà, vaig posar-me de cop al front d'un grup d'alumnes, d'una classe. Era a l'Ateneu Obrer de Badalona. Tenia vint-i-dos anys. El meu atreviment em féu educador, puix que em posà, millor dit, em subjectà, als problemes vius de l'educació i de l'ensenyament que resolguí a través d'experiències doloroses per a mi. Lliure de subjeccions escolàstiques o llibresques, tenint per mestre el noi, vaig formar-me un criteri propi, i es va desvetllar en mi una inquietud estimulante i un sentit de responsabilitat de la meua acció educadora. A l'ensem sentia la manca d'una ferma cultura i bregava per aconseguir-la”.³

Des de la perspectiva de la pedagogia actual s'ha subratllat que, al cap de pocs anys d'exercir de mestre, l'aportació de Pau Vila als corrents renovadors de l'ensenyament de l'època era ja palpable. Aquesta aportació, com ha assenyalat Marta Mata⁴ es concretà, entre altres aspectes, en noves perspectives de treball, de creativitat o d'estètica.

Podem preguntar-nos seguidament quins eren els principis que guiaven els plantejaments pedagògics de Pau Vila, que tan eficaçment va saber aplicar. De nou les seves pròpies paraules són singularment il·lustratives: “Sobre l’educació jo parteixo d’un principi: diuen els genetistes que l’infant ve a la vida amb tres gens: l’un d’influència familiar, l’altre de l’ambient social, però el darrer d’ell mateix. Aleshores, el que jo crec és que hem d’enfortir aquest ell mateix i deixar que el nen es vagi desplegant. Això és molt delicat, però l’infant s’ha de poder obrir. I aquesta és la feina del mestre i de la família: ajudar-lo a desplegar-se tenint una tutela i orientant-lo, però mai imposant-li les coses, marcant-lo. És clar que avui el mateix ambient s’ha convertit en una forta agressió. (...) Això que fem és un crim. Estem fent malbé l’infant. Li estem matant la fantasia. Abans l’infant s’escoltava l’àvia que li explicava contes i ell s’ho imaginava, ho veia dintre seu. Després, quan aprenia a escriure, expressava tot aquell món que portava dintre.”⁵

Respecte per la pròpia personalitat de l’infant: criteri pedagògic bàsic. Un criteri que té, ahora, una profunda transcendència cívica, per tal com incidirà en la concepció que tindrà l’infant de si mateix i del món, una vegada adult. “Orientació” i no “imposició”, com a principi bàsic en la formació de la persona: vet aquí un altre principi que condicionarà directament l’actuació de la persona en l’edat adulta (i, en particular, la seva manera d’interpretar la societat i els seus mecanismes de funcionament).

Una concepció oberta de la pedagogia com la que queda delineada en les ratlles anteriors no resta, en absolut, limitada a un tipus de coneixement enciclopedista o llibresc. La formació de la pròpia personalitat ha de fonamentar-se, d’acord amb el plantejament de Vila, en un aprenentatge directe del món i de les coses; la percepció sensorial esdevé, en aquest context, un mitjà imprescindible. Vegem, al respecte, unes consideracions explícites d’un antic alumne seu, Agustí Lledós: “Un dels trets més característics d’aquest ensenyament fou l’afany constant de contacte directe amb el món de les coses i amb el món de l’esperit. Amb un aire net i estimulant, cercava la veritat davant nostre i amb nosaltres. Quan ens pregunta si volem conèixer el Montseny, afegeix: “Doncs, anem-hi!”. I allí ens traslладem poc després amb ell i, instal·lats a la vall de Santa Fe, passem uns dies inoblidables, en contacte amb la Natura, recorrent la muntanya i estudiant-la en els seus variats aspectes.”⁶

Més endavant, el mateix Lledós afegeix uns comentaris que complementen de forma molt suggerent l’explicació anterior. Uns comentaris davant els quals qualsevol puntualització és sobrerera: “Un dels trets que hem estimat i admirat també sempre en el mestre, és que aquest home apassionat i encuriosit pels fenòmens geogràfics hagi estat, també, ben obert a les altres manifestacions del saber o de la sensibilitat. Conseqüent amb una interpretació de la Geografia com a complex de fenòmens on el fet humà juga un paper important, una lliçó seva, una sortida amb ell crea sempre una integració de coneixements geogràfics, històrics, econòmics, literaris... perfectament engalzats. Eren sempre una constant manifestació de fe en la Natura i en l’Home, que creava un clima de sensibilització emotiva per tot allò que hom és capaç de copsar en el món que ens envolta. Pau Vila tenia aquell rar i diví do del veritable mestre; saber comunicar, juntament amb uns coneixements, un fervor. I ha estat així com les realitats amb ell viscudes han passat a ser una part de la nostra existència espiritual que ens mou, que influeix en la nostra sensibilitat, en la nostra conducta i en el que som. Ell sabia i sap conjugar el que diuen la terra, el paisatge, les coses, amb la poesia.”⁷

Però potser cap altre estímulo educatiu fou tan allisonador com l'exemple de la seva pròpia actitud, tal com ens ho reporta el seu antic alumne: "Els qui rebérem bona part de la nostra formació prop del mestre no podem oblidar mai que, per damunt dels coneixements d'ordre científic que hagi pogut donar-nos aprenguérem també, d'ell, altres coses que, pel ferment emocional que duïen, ens han esperonat al llarg dels anys: aquel entusiasme extraordinari que posa en tota la seva tasca, que porta a les grans realitzacions d'allò que hom estima i que dóna forces com les que li han permès, a ell, acomplir una labor científica i docent tan vasta; la seva lliçó de fe en l'obra que hom duu a terme, no tan sols la tasca científica pura, sinó també el servei als ideals de revifament d'un poble; el seu exemple de lleialtat i fidelitat al país, a desgrat de tot."⁸

4. El compromís ciutadà en la concepció de la geografia de Pau Vila

La concepció de la geografia en Pau Vila cal posar-la en relació amb el context del moviment excursionista català de la primera de segle. És un moviment directament connectat amb les inquietuds culturals que en aquell moment es viuen al país, i que encara participa de les premisses que portaren els homes de la Renaixença cap a l'excursionisme: la indagació sobre els orígens, la recerca de la personalitat i la necessitat d'establir un inventari general del país.⁹

En aquest marc de referència, Pau Vila aporta una concepció de la geografia que es caracteritza per la seva simplicitat, tot establint, com veurem més endavant, un diàleg amb el món. La simplicitat queda expressada en la definició que ell mateix ens dóna: "El geògraf és un home que veu les coses i les descriu, i ho ha de fer d'una manera que sigui entenedora, estimulante. Res més."¹⁰ És, d'altra banda, una definició amb molts punts de contacte amb la seva manera d'entendre l'ofici de mestre; vegem-ho explícitament en el següent text de Lluís Casassas: "En qualsevol moment de la seva pràctica docent, Vila no ha deixat mai d'ésser el geògraf Pau Vila. Ha intentat —i assolit, certament— d'inculcar als seus deixebles l'amor a la terra i al seu estudi. Per a Pau Vila, la formació de l'home comença a l'escola. Sap que l'escola és una forja d'on poden eixir els bons ciutadans, i sap que la geografia és una disciplina intensament formativa. De l'Horaciana i el Mont d'Or i l'Escola Normal de la Generalitat, al Gimnasio Moderno de Bogotà i a l'Instituto Pedagógico de Caracas, la seva labor, com a pedagog, ha dut sempre l'empremta del geògraf."¹¹

Serà, en definitiva, la base de l'experiència pedagògica, juntament amb unes extraordinàries qualitats personals i una predisposició innata, allò que permetrà que Pau Vila dugui a terme, a partir dels anys 20, la tasca de modernització i sistematització de la disciplina geogràfica a Catalunya. Quinze anys després que Pau Vila hagués donat el pas definitiu de la pedagogia a la geografia, Alexandre Galí resumia de forma prou expressiva la fecunda tasca que el nostre personatge havia dut a terme: "Hi havia, doncs, un problema previ a resoldre: constituir al nostre país la geografia com a ciència, donant forma a l'ensens a la Geografia de Catalunya, impossible de resoldre sense una ciència geogràfica. I aquí és on s'han aturat amb molt encert els educadors nostres que han continuat amb la dèria de la geografia, d'una manera especial Pau Vila. Avui la situació és molt diferent de vint anys enrera quan començaven en Palau, en Vila i els altres companys: per causes diverses tenim ja notables conreadors de la geografia, però la glòria inicial correspon innegablement a les primeres inquietuds del malaguanyat Palau Vera, tan ben continuades

per Pau Vila i els seus companys. Com s'ha produït el fenomen? De quina manera Pau Vila, sense cap precedent, a part de les intuïcions d'en Palau, ha pogut endevinar el seu camí i arribar a capgirar entre nosaltres la visió de la geografia? No teníem mètode, no teníem lèxic, no teníem cap dels elements a base dels quals crear una ciència i avui tot això ha entrat en camí d'un assoliment definitiu. N'hi ha prou de llegir una publicació moderna de geografia i de comparar-la amb els llibres amb els quals nosaltres vam ésser ensenyats. I no tenim dret a demanar més. No podem fer el retret que Pau Vila i algun dels seus companys més destacats no hagi passat per la Universitat. Potser millor per ell i per nosaltres. Emmotllat en la pseudociència d'una universitat anquilosada, no hauríem tingut geografia, puix la gran tragèdia nostra és, o si voleu, ha estat fins ara, que les institucions de formació hagin hagut de desvetllar la temença que poguessin ésser instruments d'ofegament d'iniciativa o de mutilació de capacitats."¹²

De la mateixa manera que la geografia és concebuda per Pau Vila des d'una premissa bàsica de simplicitat, una qualitat similar podem predicar de la metodologia que adopta per a la recerca geogràfica. Si cal parlar, en tot cas, de principis metodològics, caldrà dir que aquests poden resumir-se en un de sol: la voluntat d'establir un diàleg amb el món (i, concretament, amb el poble, com a únic protagonista). Així, com ens reporta Josep Iglésies, "les lliçons de Pau Vila i els seus escrits deixen entreveure prou els resultats de les enquestes verbals que fa l'autor, en el curs de les excursions, als vianants, l'artesà del poble que s'està a la porta del seu taller, els pastors que vigilen el ramat, els pagesos que troba treballant al camp, el moliner que ajuda a descarregar uns sacs de gra davant del molí, els venedors dels mercats, la masovera que va o ve de la vila, el minyó que torna de l'escola. Pregunta, interroga sempre a la gent humil, igual que a la gent docta."¹³

Cal subratllar que darrera l'aparent senzillesa del mètode geogràfic de Pau Vila hi ha tota una concepció integradora i amb un profund sentit de ciutadania, en la mesura que comprèn una privilegiada aptitud observadora, una inexhaurible capacitat de conèixer i unes poc freqüents condicions per a interrelacionar observacions i coneixements, a través d'un procés de síntesi. Les seves fonamentades conclusions respecte a qualsevol tema que ha tingut ocasió de tractar no passen desapercibudes a ningú capaç de percebre el mèrit d'aquest procés de formació del coneixement. En aquest sentit, trobem particularment eloqüents les reflexions de Joan Coromines sobre la figura de Pau Vila que reproduïm a continuació: "En els anys 30, el venerable mestre que avui festegem i l'estudiós, llavors jove, que signa aquesta nota, corrien junts per les terres del Vallès i de les Garrigues, aturant pagesos, interrogant bosquerols i pastors, i ficant-se tafaners i escorcolladors per les eres i badius de les masies, per sorprendre, en tota la seva virolada antigor i matissada fidelitat, la tradició lingüística, etnològica i geogràfica d'aquestes i altres comarques nostres. Ja feia anys que jo havia fet les meves primeres armes en aquest exercici noble i vagabund, i com més m'hi lliurava més rica fluïa la deu, i més roents trobava les brases d'aquell antiquíssim caliu; també anava aprenent els recursos, la destresa necessària, per a espremer aquella polpa del saber popular, que a primer cop d'ull m'havia semblat eixuta i escassament prometedora. Però veient en acció els inquisitius, pacients, porfidiosos, insinuants, mètodes socràtics de Pau Vila, i la meravellosa i ingènua riquesa que sabia extraure de la memòria dels pagesos garneus, dels ramaders interessats, de les mestresses aqueferades, fou com vaig adonar-me per primer cop que em trobava davant d'un llibre obert d'una immensa riquesa, que solament als ulls superficials i pedants de l'home de

ciutat —amb el seu complex de superioritat tan erroni— podia semblar una font tèrbola, exhausta o segellada. I també va ser al costat d'ell com, jove lingüista, orgullós d'una tècnica diferent d'aquella en què excel·lia el meu indulgent i sapientíssim company de caminades, vaig adonar-me plenament, per primera vegada, com el saber lingüístic i el geogràfic es prestaven mútuament un concurs preciós en la indagació del passat lingüístic emmagatzemat en aquest immens repertori de la nostra toponímia, el més antic dels nostres arxius.”¹⁴

Creiem que si hi ha una dimensió preponderant en els plantejaments bàsics de Pau Vila, és la universalitat. És a dir, la capacitat de fer vàlides les seves premisses metodològiques i cognoscitives en qualsevol context al qual s'apliquin. Des d'aquesta perspectiva, podem explicar-nos la transcendència de la seva figura en terres sudamericanes, la qual queda singularment reflectida en els dos textos següents, relatius a Colòmbia i a Venèçuela, a càrrec de dos antics deixebles seus:

“Por primera vez en este siglo, como equipo multiprofesional, esta Escuela Normal Superior, con sus valores nacionales y estos profesores extranjeros, nos revelaron el país. (...) Ellos nos dieron la dimensión nacional. (...) Y fue Pablo Vila quien nos enseñó la geografía de Colombia. A descubrir el contenido teórico de su ciencia y a proyectarlo en el suelo patrio, derivando de esta práctica un nuevo conocimiento. (...) Pablo Vila nos cambió la visión patria. (...) Nosotros, que habíamos aprendido la fastidiosa letanía de los lagos, ensenadas y golfos, de los ríos y montes, pero ignorábamos su acción. (...) Por ello sentimos con sus enseñanzas el inmenso alivio de la liberación de la memoria por el ejercicio de la razón. (...) Recordará también su asimilación a Colombia, en que ni él ni nosotros sabíamos ya si las cordilleras nuestras eran suyas, en la discusión científica de sus peculiaridades, o las de Cataluña nos pertenecían. Un extranjero nos había descubierto la patria y, con el conocimiento, su amor racional. Cuando escribió, entre otras obras, la Nueva Geografía de Colombia, esta verdad se nos hizo más evidente: fuera de ser la cristalización de su saber geográfico, era la visión de un científico que veía el país desde adentro.”¹⁵

“Quienes conocemos su paso por el Instituto Pedagógico sabemos de su intransigente disciplina para enseñar los estudios geográficos e históricos, y de como su pasión por la geografía logró fecundar y prender el entusiasmo en un grupo de jóvenes que hoy constituyen el grupo profesional venezolano más importante dentro de las disciplinas geográficas. De todos los geógrafos que han visitado nuestra tierra, o que han vivido en ella, ninguno logró formar escuela como este sabio catalán (...). Esta labor de formación de cuadros, esta continua discusión de los estudios geográficos ante sus alumnos y en revistas culturales y científicas, constituyen el mérito principal de don Pablo Vila, quien profesó en nuestro Instituto las lecciones más nobles de su apostolado. Cuando la geografía era entre nosotros una mera descripción de accidentes naturales y humanos, él introdujo el conocimiento científico de esta disciplina, con los basamentos de observación, interpretación y análisis que conforman su concepción moderna.”¹⁶

Com a corol·lari d'aquest testimoniatge, ens ha semblat adient incloure un text on es valora la seva trajectòria a Amèrica, i que esdevé un compendi adequat, breu i concis, de les reflexions anteriors:

“Ell sap, també, que només assumint la cultura dels països que l'acolliren podia fer obra perdurable, sincera i humana. No li calgué renunciar a la seva pròpia identitat, sinó, simplement, continuar el diàleg amb els homes que l'envoltaven, i continuar, com sempre, amb l'esperit amatent, l'observació de la terra environant. Potser, en aquesta actitud de pregona

i sincera ciutadania, l'ajudà la fatalitat, que ha fet dels catalans gent amb pasta d'exiliat, de viatger, de rodamón.”¹⁷

Notes

- ¹ J. Iglésies, *Pau Vila*, “Episodis de la Història”, Barcelona, Ed. Dalmau, 1981, p. 61.
- ² Pau Vila, Assaig de recordança i de crítica del que fou l'Escola Horaciana, Barcelona, Imprenta de la Casa de Caritat 1920, p. 5.
- ³ Pau Vila, op. cit., p. 6.
- ⁴ Marta Mata, Pau Vila, mestre, dins “Perspectiva Escolar”, núm. 50, desembre 1980, ps. 20-25.
- ⁵ Bru Rovira, Pau Vila. Biografia oral, Barcelona 1989, p. 59.
- ⁶ Agustí Lledós, Recordant el mestre: Pau Vila a l'Escola Normal de la Generalitat, dins Miscel·lània Pau Vila, Granollers, Ed. Montblanc, 1975, p. 40.
- ⁷ Agustí Lledós, op. cit., ps. 41-42.
- ⁸ Agustí Lledós, op. cit., ps. 42-43.
- ⁹ En aquest sentit, Lluís Casassas, Pau Vila en l'evolució de la Geografia Catalana, pròleg a Pau Vila, *La Divisió Territorial de Catalunya. Selecció d'escrits de Geografia-I*, Barcelona, Ed. Curial, 1979, p. 10.
- ¹⁰ Bru Rovira, op. cit., p. 124.
- ¹¹ Lluís Casassas, op. cit., p. 21
- ¹² Alexandre Galí, A propòsit del resum de Geografia de Pau Vila, dins “Butlletí dels Mestres”, juny de 1935 (reproduït a Miscel·lània Pau Vila) ps. 45-47.
- ¹³ Josep Iglésies, op. cit., p. 40.
- ¹⁴ Joan Coromines, L'origen dels noms de Gistau, d'Odèn i d'altres noms de lloc catalans i aragonesos conne-xos, dins Miscel·lània Pau Vila, p. 243.
- ¹⁵ Virginia Gutiérrez de Pinedo, Evocación, dins Miscel·lània Pau Vila, p. 49.
- ¹⁶ Rubén Carpio Castillo, Homenaje del Departamento de Geografía, dins Miscel·lània Pau Vila, p. 61.
- ¹⁷ Lluís Casassas, op. cit., p. 23.